

Галиченко Людмила Борисівна,*ORCID ID: 0009-0000-0662-113X**викладач кафедри фахових методик**та інноваційних технологій у початковій школі**Уманський державний педагогічний**університет імені Павла Тичини*

МУЛЬТИМОДАЛЬНА ГРАМОТНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

MULTIMODAL LITERACY IN THE FORMATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS' READING COMPETENCE

У статті досліджено сутність мультимодальної грамотності як базового чинника формування читацької компетентності учнів початкової школи. Актуальність дослідження зумовлена поширенням мультимодальних текстів у навчальному процесі та потребою оновлення методичних підходів до навчання української мови в початковій школі відповідно до вимог компетентнісної освіти.

Метою статті є визначення ролі мультимодальної грамотності у структурі читацької компетентності учнів початкової школи і розроблення поетапної методики її цілеспрямованого формування на уроках української мови.

У дослідженні використано методи теоретичного аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації наукових джерел. Поняття «мультимодальна грамотність» визначено як інтегровану здатність учнів сприймати, інтерпретувати, критично оцінювати й створювати тексти, що поєднують різні семіотичні модальності (вербальну, візуальну, аудіальну, просторову, цифрову), забезпечуючи цілісне розуміння змісту та ефективну комунікацію.

Доведено, що мультимодальна грамотність є структурним компонентом читацької компетентності та забезпечує її розвиток у когнітивному, операційно-діяльнісному й рефлексивному вимірах. Обґрунтовано структуру мультимодальної грамотності, яка охоплює перцептивно-аналітичний, інтерпретаційно-інтегративний, продуктивно-творчий та критично-рефлексивний компоненти. Запропоновано поетапну методику її формування на уроках української мови, визначено критерії та рівні сформованості.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання запропонованої методики в освітньому процесі початкової школи та під час підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: мультимодальна грамотність, читацька компетентність, учні початкової школи, уроки української мови, мультимодальний текст, початкова освіта.

The article examines the essence of multimodal literacy as a fundamental factor in the development of primary school students' reading competence. The relevance of the study is determined by the growing presence of multimodal texts in the educational process and the need to update methodological approaches to teaching the Ukrainian language in primary school in accordance with the principles of competence-based education.

The aim of the article is to determine the role of multimodal literacy within the structure of reading competence of younger learners and to develop a stage-based methodology for its purposeful formation in Ukrainian language lessons.

The research is based on methods of theoretical analysis, synthesis, generalization, and systematization of scholarly sources. Multimodal literacy is defined as an integrated ability of students to perceive, interpret, critically evaluate, and create texts that combine various semiotic modes (verbal, visual, auditory, spatial, and digital), ensuring holistic comprehension and effective communication.

It is substantiated that multimodal literacy functions as a structural component of reading competence and contributes to its development in cognitive, operational-activity, and reflective dimensions. The structure of multimodal literacy is grounded and includes perceptual-analytical, interpretative-integrative, productive-creative, and critical-reflective components. A stage-based methodology for its formation in Ukrainian language lessons is proposed, and the criteria and levels of its development are specified.

The practical significance of the study lies in the possibility of implementing the proposed methodology in primary school educational practice and in the professional training of future teachers.

Key words: multimodal literacy, reading competence, primary school students, Ukrainian language lessons, multimodal text, primary education.

Постановка проблеми. Цифрова трансформація освіти істотно змінює характер текстової комунікації в початковій школі. Сучасний навчальний текст дедалі частіше набуває мультимодального характеру: він поєднує слово, зображення, звук, графічні та інтерактивні елементи в єдину смислову систему. За таких умов традиційне розуміння читання як опрацювання лінійного вербального тексту вже не забезпечує повноцінного розвитку читацької компетентності учнів початкової школи.

Формування сучасного читача передбачає здатність інтегрувати інформацію з різних модальностей, встановлювати зв'язки між словесними й невербальними компонентами, критично осмислювати зміст і створювати власні мультимодальні висловлювання. Особливої актуальності ця проблема набуває в контексті вимог Державного стандарту початкової освіти, який орієнтує на комплексний розвиток мовно-літературної, інформаційно-комунікаційної та медійної компетентностей учнів.

Водночас у практиці навчання української мови в початковій школі мультимодальні тексти використовуються фрагментарно, без цілісної методичної системи їх аналізу та створення. Це зумовлює суперечність між значним дидактичним потенціалом мультимодальності як інтегративного ресурсу розвитку читацької компетентності та недостатнім рівнем її теоретико-методичного забезпечення в освітньому процесі.

У зв'язку з цим постає потреба в теоретичному осмисленні мультимодальної грамотності як складника читацької компетентності та розробленні науково обґрунтованої методики її формування на уроках української мови в початковій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мультимодальності активно досліджується у вітчизняному та зарубіжному науковому дискурсі. Сучасний навчальний текст дедалі частіше функціонує як мультимодальна конструкція, що інтегрує вербальні, візуальні, аудіальні та цифрові елементи в єдину семіотичну систему [1; 6]. У зв'язку з цим актуалізується проблема формування мультимодальної грамотності як складника читацької компетентності учнів початкової школи.

У міжнародних дослідженнях обґрунтовано ефективність мультимодального підходу до розвитку читацьких умінь. Зокрема, В. Сарсато доводить, що використання інфографіки підвищує рівень розуміння тексту завдяки візуальному

структуруванню змісту [1]. S. R. Kusumaningrum та ін. розглядають мультимодальні тексти як засіб розвитку критичного мислення й автономії учнів [3]. E. Dwi Jayanti та I. L. Damayanti наголошують на необхідності методичного забезпечення інтеграції мультимодальної роботи в практику початкової освіти [2]. У працях M. Thahir та A. Latifa, M. P. Rohi й L. Nurhayati також підтверджено позитивний вплив мультимодального підходу на розвиток продуктивних видів мовленнєвої діяльності [4; 5].

В українському науковому дискурсі проблема мультимодальності висвітлюється переважно в контексті медіаосвіти та мовно-літературної підготовки учнів. О. В. Вашуленко обґрунтовує доцільність використання медіатекстів у підручниках літературного читання [7]. О. Малихін та ін. досліджують розвиток візуальної грамотності як складника мультимодальної компетентності [8]. О. А. Слижук аналізує інтеграцію інфомедійної грамотності в освітній процес НУШ [9]. Т. Д. Якимович та ін. експериментально підтверджують ефективність використання мультимодальних засобів навчання [11]. О. Ф. Кирилович, І. М. Сойко окреслюють шляхи формування медіаграмотності в мовно-літературній освітній галузі [12]. Л. М. Коваленко розглядає практичні аспекти застосування мультимодальних ресурсів на уроках української мови, зокрема через поєднання текстових і візуальних матеріалів [10].

Аналіз наукових джерел засвідчує фрагментарність висвітлення проблеми формування мультимодальної грамотності саме в контексті уроків української мови в початковій школі, що зумовлює необхідність створення цілісної структурно-методичної моделі.

Мета статті – теоретично обґрунтувати мультимодальну грамотність як чинник розвитку читацької компетентності молодших школярів та розробити поетапну методику її формування на уроках української мови.

Виклад основного матеріалу. Мультимодальну грамотність у початковій школі доцільно визначати як інтегровану здатність учнів сприймати, інтерпретувати, критично оцінювати й створювати тексти, що поєднують різні семіотичні модальності (вербальну, візуальну, аудіальну, просторову, цифрову), забезпечуючи цілісне розуміння змісту та ефективну комунікацію в сучасному інформаційному середовищі.

У структурі мовно-літературної освітньої галузі ця здатність функціонує як складник читацької компетентності, інтегруючи когнітивні,

операційно-діяльнісні та рефлексивні вміння роботи з багатоканальними текстами. Її формування зумовлене зміною характеру текстової культури та розширенням способів кодування інформації в умовах цифровізації.

Таким чином, мультимодальну грамотність слід розглядати не лише як інструментальну навичку, а як комплексну характеристику освітнього результату, що інтегрує ознаки читацької, мовленнєвої, інформаційно-медійної та цифрової компетентностей.

Аналіз наукових підходів та освітньої практики дозволяє виокремити чотири взаємопов'язані компоненти цієї структури:

1. Перцептивно-аналітичний компонент передбачає здатність сприймати та інтерпретувати мультимодальні тексти: розуміти взаємодію тексту й зображення; інтерпретувати символи, піктограми, схеми; аналізувати відеофрагменти й анімацію; встановлювати зв'язки між вербальною та невербальною інформацією.

2. Інтерпретаційно-інтегративний компонент забезпечує встановлення смислових зв'язків між різними семіотичними модальностями та формування цілісного розуміння мультимодального тексту: зіставлення вербальної й візуальної інформації; встановлення відповідності між текстом, зображенням, аудіофрагментом; інтегрування відомостей, поданих у різних формах (схема, таблиця, ілюстрація, відео); реконструкція змісту на основі поєднання кількох інформаційних каналів; узагальнення й формулювання висновків на підставі комплексного аналізу мультимодального матеріалу.

3. Продуктивно-творчий компонент охоплює вміння створювати власні мультимодальні продукти: малюнки з підписами; комікси; презентації; аудіоказки; цифрові плакати або інфографіку.

4. Критично-рефлексивний компонент пов'язаний з оцінюванням і осмисленням інформації: розрізнення фактів і суджень; оцінювання достовірності повідомлень; усвідомлення впливу зображення та звуку на емоційне сприйняття; самооцінювання створених продуктів.

Зазначені компоненти функціонують як цілісна система, перебуваючи у взаємозумовлених зв'язках. Розвиток кожного з них забезпечує якісні зміни в інших, що визначає інтегративний характер мультимодальної грамотності як структурного складника читацької компетентності.

Методологічну основу дослідження становлять компетентнісний підхід, який визначає результативний компонент формування читацької

компетентності; діяльнісний, що зумовлює поетапну організацію навчального процесу; текстоцентричний, який забезпечує інтеграцію мовної, читацької та комунікативної діяльності; мультимодальний, що визначає принципи добору, аналізу й конструювання навчальних текстів різної семіотичної природи.

Формування мультимодальної грамотності в процесі навчання української мови потребує спеціально розробленої методики, що ґрунтується на компетентнісному, діяльнісному, текстоцентричному та мультимодальному підходах. Концептуально методика спрямована на формування в учнів 1–4 класів здатності усвідомлено сприймати, інтерпретувати та створювати мультимодальні тексти українською мовою. Реалізація запропонованої методики створює педагогічні умови для інтегративного розвитку читацької, мовленнєвої та цифрової компетентностей молодших школярів, забезпечує формування здатності інтерпретувати, оцінювати й створювати мультимодальні тексти відповідно до комунікативної ситуації.

Виокремлена структурно-компонентна модель мультимодальної грамотності зумовлює поетапну логіку методики її формування в освітньому процесі початкової школи.

Методика реалізується через поетапну модель навчання.

1. Аналітико-сприймальний етап

Мета етапу – сформувати вміння розпізнавати різні модальності тексту та визначати їхню функцію в передаванні змісту.

Основні види діяльності: читання ілюстрованих текстів; робота з коміксами, схемами, інфографікою; перегляд коротких відеофрагментів; слухання аудіоказок.

Типові вправи: «Читаємо малюнок», «Знайди різницю між текстом і зображенням», «Що доповнює ілюстрація?».

Результатом є формування здатності сприймати текст як багатоконпонентну структуру.

2. Інтерпретаційно-інтегративний етап

Мета – розвиток умінь інтегрувати інформацію з різних модальностей.

Основні завдання: встановлення відповідності між текстом та ілюстрацією; реконструкція змісту за серією зображень; доповнення коміксу репліками; аналіз відеофрагмента з письмовим узагальненням; перетворення тексту на схему або таблицю.

Методичні прийоми: «Переклади з мови зображення на мову слова», «Об'єднай інформацію», «Склади історію за малюнками».

На цьому етапі активно формуються навички смислового читання та причинно-наслідкового аналізу.

3. Творчо-продуктивний етап

Мета – формування здатності самостійно створювати мультимодальні тексти українською мовою.

Види діяльності: створення коміксів за прочитаними творами; розроблення інфографіки до мовного правила; підготовка мініпрезентацій; озвучування зображень; створення цифрових історій (за підтримки вчителя).

Цей етап інтегрує читацьку й мовленнєву діяльність, розвиває креативність і рефлексію.

Ефективність формування мультимодальної грамотності забезпечується використанням: проектного методу; проблемно-пошукових завдань; інтерактивних технологій; дидактичних ігор; групових форм роботи; цифрових освітніх ресурсів (LearningApps, Wordwall, Canva, Book Creator).

До основних педагогічних умов належать:

- систематичне використання мультимодальних текстів різних типів;
- поетапне формування вмінь аналізувати взаємодію слова й зображення;
- організація творчої діяльності учнів;
- урахування вікових особливостей молодших школярів;
- створення ситуації успіху та підтримка пізнавальної мотивації.

Оцінювання результативності методики доцільно здійснювати за такими критеріями:

1. Когнітивний – знання про типи мультимодальних текстів.
2. Операційно-діяльнісний – уміння аналізувати й інтерпретувати мультимодальні тексти.
3. Творчий – здатність створювати власні мультимодальні продукти.
4. Рефлексивний – уміння оцінювати ефективність використання різних модальностей.

Виокремлюються три рівні сформованості: початковий, достатній і високий.

Початковий рівень – учень розпізнає окремі модальності, але не встановлює зв'язків між ними.

Достатній рівень – інтегрує інформацію з різних джерел за допомогою вчителя.

Високий рівень – самостійно аналізує, інтегрує та створює мультимодальні тексти.

Реалізація запропонованої методики забезпечує:

- підвищення рівня читацької та мовленнєвої компетентності;
- поглиблення розуміння текстів;
- розвиток творчості та критичного мислення;
- формування цифрової грамотності;
- підвищення навчальної мотивації.

Отже, мультимодальна грамотність у початковій школі виступає системоутворювальним чинником розвитку читацької компетентності. Запропонована методика забезпечує цілісну інтеграцію різних способів кодування інформації в процесі навчання української мови та створює передумови для формування активного, критично мислячого читача, здатного ефективно функціонувати в сучасному інформаційному просторі.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні структурно-компонентної моделі мультимодальної грамотності як інтегративного механізму розвитку читацької компетентності в методиці навчання української мови в початковій школі; визначенні її змістових компонентів, критеріїв і рівнів сформованості; розробленні поетапної методики її формування в освітньому процесі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Мультимодальна грамотність виступає необхідною умовою розвитку читацької компетентності молодших школярів у сучасному інформаційному середовищі. Її цілеспрямоване формування забезпечує поглиблення розуміння текстів, розвиток критичного мислення, творчості та цифрової компетентності.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з експериментальною перевіркою ефективності запропонованої методики, розробленням діагностичного інструментарію для вимірювання рівнів сформованості мультимодальної грамотності та уточнення педагогічних умов її реалізації в цифровому освітньому середовищі початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вашуленко О. В. Використання медіатекстів у підручнику літературного читання для початкової школи. *Проблеми сучасного підручника*. 2024. № 32. С. 336–351. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-32-336-351>
2. Кирилович О. Ф., Соїко І. М. Шляхи формування медіаграмотності учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. С. Дем'янчука. Серія: Педагогіка та психологія*. 2025. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-1-8>
3. Коваленко Л. М. Використання мультимодальних ресурсів на уроках української мови: методичні аспекти. *Початкова школа*. 2022. № 5. С. 12–19.
4. Малихін О., Арістова Н., Загоруйко М., Ліпчевська І. Розвиток візуальної грамотності учнів у початковій школі: вплив здатності вчителів візуалізувати навчальну інформацію. *Суспільство. Інтеграція*.

Osvita : матеріали Міжнародної наукової конференції. 2024. Т. 1. С. 465–475. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2024vol1.7913>

5. Слижук, О. А. Інтеграція інфомедійної грамотності у процес навчання української літератури в 5–6 класах Нової української школи. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. № 1 (349) Ч. 1. С. 193–202. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-1\(349\)-1-193-202](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-1(349)-1-193-202)

6. Якимович Т. Д., Джулай Л. І., Дольнікова Л. В., Чернописька О. І., Якимович О. Н. Використання мультимодальних засобів навчання: результати дослідження. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2024. № 97. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2024.97.34>

7. Brosseuk, D., Downes, L. Listening to teachers talk about multimodality and multimodal texts: Considerations for the national English curriculum. *The Australian Journal of Language and Literacy*. 2024. Vol. 47. P. 317–334. DOI: <https://doi.org/10.1007/s44020-024-00064-8>

8. Carcamo, B. Improving EFL students' multimodal literacy through infographics. *ELT Journal*. 2025. Vol. 79, Issue 2. P. 205–215. DOI: <https://doi.org/10.1093/elt/ccae049>

9. Dwi Jayanti, E., Damayanti, I. L. Exploring teachers' perceptions of integrating multimodal literacy into English classrooms in Indonesian primary education. *Child Education Journal*. 2023. Vol. 5, No. 2. P. 98–109. DOI: <https://doi.org/10.33086/cej.v5i2.5240>

10. Kusumaningrum, S. R. et al. Multimodal texts implementation in Indonesian primary and secondary EFL classrooms: Prospects and challenges. *Jurnal Pendidikan Progresif*. 2024. Vol. 14, No. 3. DOI: <https://doi.org/10.23960/jpp.v14.i3.2024102>

11. Rohi, M. P., Nurhayati, L. Multimodal learning strategies in secondary EFL education: Insights from teachers. *Voices of English Language Education Society*. 2024. Vol. 8, No. 2. DOI: <https://doi.org/10.29408/veles.v8i2.26546>

12. Thahir, M., Latifa, A. The impact of multimodal literacy on students' writing skill development: A case study. *Exposure: Jurnal Pendidikan Bahasa Inggris*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.26618/ac3zz933>

Галиченко Л. Б.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY)

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.04.2026

